

2022.

Energetska i politička kriza u Evropi

i javno mnjenje u Srbiji

***Autori: Dragoslav Rašeta, Miljan
Mladenović, Mijat Kostić, Dimitrije Milić i
Lana Radnić***

Istraživanje i metodologija

Sprovedeno u okviru projekta „*Raising Awareness about Foreign Authoritarian Influence*“ koji se sprovodi uz podršku **National Endowment For Democracy (NED)**, kao i uz podršku **International Republican Institute (IRI)** u sferi prikupljanja podataka za potrebe medijskog monitoringa i analize medija.

Stavovi izrečeni u daljem tekstu ne predstavljaju zvaničan stav NED-a ili IRI-a

Popularnost teme rata u Ukrajini bila je relativno konzistentna u šest meseci dosadašnjeg posmatranog perioda u medijima, ali je sa protokom vremena dobila dodatne dimenzije i podteme. Jedna od takvih tema je pitanje energetike i budućnosti Evrope u odnosu na pronalaženje stabilnog snabdevanja gasom i naftom bez snabdevanja iz Rusije.

Naša organizacija je u okviru projekta „*Raising Awareness about Foreign Authoritarian Influence*“ koji sprovodi uz podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju – NED (National Endowment For Democracy - NED) obradila i energetiku i ekonomske posledice sukoba kao temu važnu za razumevanje stavova građana prema različitim politički važnim državama sveta. Naše istraživanje odnosa javnog mnjenja u Srbiji prema ratu u Ukrajini obuhvatalo je tri aktivnosti koje su imale za cilj da izmere na različite načine kako je ovaj sukob uticao na građane i njihove stavove.

Elementi istraživanja

U okviru istraživanja naša organizacija je sprovela medijski monitoring 15 popularnih news portala u Srbiji u periodu od 1. jula do 31. avgusta.* Zahvaljujući programskoj platformi *Pulsar* naši istraživači obradili su reprezentativan uzorak od 7 066 objavljenih članaka u ovom vremenskom periodu. Obradeni su članci koji su u sebi spominjali na bilo koji način aktere rata u Ukrajini (Rusija, Ukrajina, Volodimir Zelenski, Vladimir Putin...), kao i države i organizacije relevantne za ovaj rat (SAD, EU, Belorusija, NATO, Nemačka...) i lidere ovih država i organizacija (Ursula fon der Lajen, Olaf Šolc, Emanuel Makron, Si Điping...)

*Alo.rs, B92.net, Blic.rs, Danas.rs, Informer.rs, Novosti.rs, Mondo.rs, Kurir.rs, RTS.rs, SrbijaDanas.com, rs.n1info.com, Nova.rs, Espresso.co.rs, Objektiv.rs i Telegraf.rs

Cilj ovog dela istraživanja bio je da utvrdimo na koji način su uticajni mediji u Srbiji predstavljali navedene aktere, da li postoje upečatljivi narativi oko njih ili samog sukoba i energetske i ekonomske posledice, kome su mediji bili u proseku naklonjeni i da li su u medijima postojale teme koje su bile vezane za ove aktere, a da se ne tiču samo rata u Ukrajini i ekonomske posledice ovog sukoba. Zahvaljujući našim nalazima iz pregleda medijske slike mogli smo da utvrdimo generalni ton spominjanja navedenih aktera i da identifikujemo narative koji su bili najzastupljeniji.

Nakon utvrđenih nalaza iz domaćih medija u martu i aprilu, cilj našeg istraživanja bio je da proverimo kompatibilnost medijske slike sa stavovima građana Srbije. U cilju utvrđivanja povezanosti načina predstavljanja aktera u medijima i stavova građana o istim akterima, naša organizacija je u navedenom periodu sproveda istraživanje javnog mnjenja na reprezentativnom uzorku celokupne populacije Srbije bez teritorije Kosova i Metohije od 1264 ispitanika i seriju fokus grupa na teritoriji grada Zrenjanina. Kroz ukrštanje ova tri izvora, naša organizacija je uspela da dođe do kompletnije slike stanja javnog mnjenja u Srbiji i kroz ugao gledanja načina saopštavanja medija o ekonomskim posledicama sukoba, ali i kroz upoznavanje sa stavovima građana Srbije oko ovog pitanja i povezanih političkih tema.

Ciljevi istraživanja

- Utvrditi medijsku sliku u Srbiji vezano za rat u Ukrajini i energetske situaciju u Evropi
- Utvrditi šta građani Srbije misle o navedenim važnim svetskim političkim pitanjima i koja su im očekivanja oko energetike i ekonomije.
- Utvrditi koliko su ton izveštavanja medija i stavovi građana slični i da li su uzročno povezani.

Medijski monitoring

Prva faza istraživanja

U cilju utvrđivanja na koji način mediji u Srbiji mogu imati uticaja na domaće javno mnjenje i stavove građana o spoljnoj politici, energetici i ekonomiji, naša organizacija je sproveda medijski monitoring za period od 1. jula do 31. avgusta za 15 uticajnih news portala u Srbiji. Na ovaj način želeli smo da saznamo na koji način su mediji u Srbiji prenosili vesti koje se tiču najvažnijih svetskih političkih aktera i koji narativi vezani za njih su bili prisutni u navedenom periodu. Zahvaljujući platformi *Pulsar* i nizu ključnih reči koje se tiču navedenih aktera, naša organizacija je uspela da identifikuje glavne medijske narative i generalni ton spominjanja najvažnijih političkih aktera u svetu i u kontekstu energetike i ekonomije.

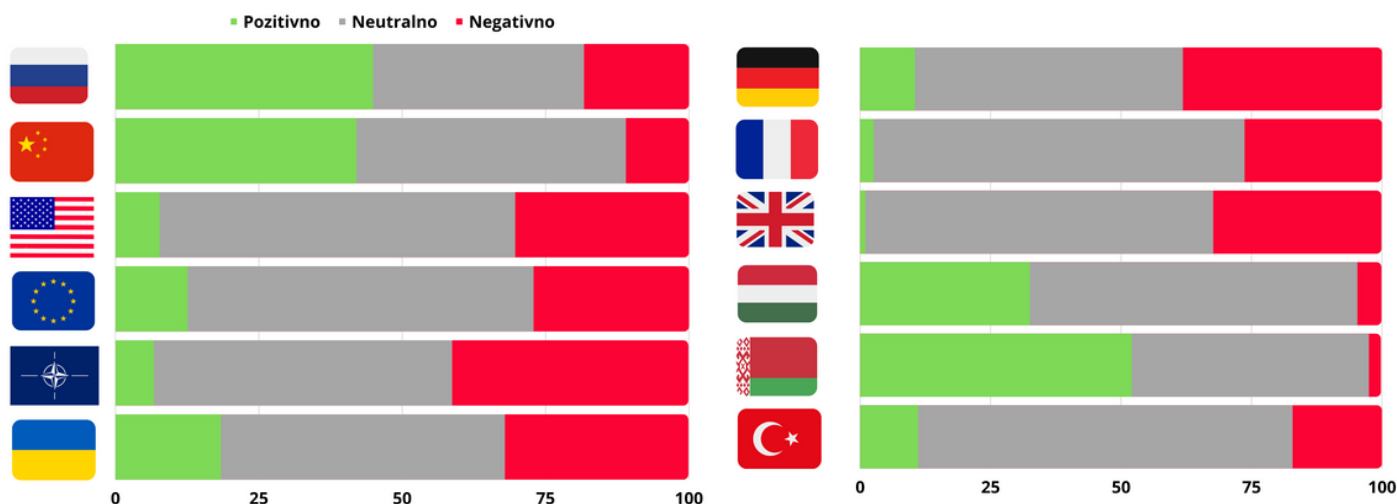
Cilj ovog dela istraživanja bio je da utvrdimo na koji način su uticajni mediji u Srbiji predstavljali navedene aktere, da li postoje upečatljivi narativi oko njih ili samog sukoba, kome su mediji bili u proseku naklonjeni i da li su u medijima postojale teme koje su bile vezane za ove aktere, a da se ne tiču samo rata u Ukrajini. U periodu jula i avgusta, uprkos našem kvantitativnom povećanju broja posmatranih medija, broj članaka koji je spominjao neke od aktera pao je za skoro polovinu.

Nakon utvrđenih nalaza iz domaćih medija u julu i avgustu, cilj našeg istraživanja bio je da proverimo kompatibilnost medijske slike sa stavovima građana Srbije. U cilju utvrđivanja povezanosti načina predstavljanja aktera u medijima i stavova građana o istim akterima, naša organizacija je u navedenom periodu sproveda istraživanje javnog mnjenja na reprezentativnom uzorku celokupne populacije Srbije bez teritorije Kosova i Metohije i seriju fokus grupa na teritoriji grada Zrenjanina. Kroz ukrštanje ova tri izvora, naša organizacija je uspela da dođe do kompletnije slike stanja javnog mnjenja u Srbiji i kroz ugao gledanja načina saopštavanja medija o sukobu, ali i kroz upoznavanje sa stavovima građana Srbije oko rata u u Ukrajini i povezanih energetske i ekonomskih tema.

S obzirom da je tema energenata, inflacije i svetskog snabdevanja hranom bila jedna od važnijih tema u medijima u navedenom periodu, veliki broj članaka spominjao je neke od korišćenih ključnih reči, koje su olakšavale pretragu online spominjanja traženih pojmova. Naš istraživački tim analizirao je medijsku sliku u periodu jul-avgust na reprezentativnom uzorku od 7 066 medijskih članaka koji su spominjali neke od aktera. Nakon odstranjivanja članaka koji su irelevantni za analizu i čije spominjanje glavnih svetskih političkih aktera nema politički relevantnu konotaciju, rezultati koji su dobijeni pokazuju izvesene afinitete i trendove na makro nivou.

Rezultati monitoringa

7 066 medijskih članaka u 15 uticajnih news portala od 1. jula do 31. avgusta 2022.

U posmatranom periodu tokom jula i avgusta primetan je drastičan pad broja članaka koji su spominjali neke od aktera označenim u ključnim rečima pretrage. Tokom ovog dvomesečnog perioda broj članaka koji je spominjao bar nekog od aktera opao je za preko 50% u odnosu na prethodne dvomesečne proseke. Bez obzira na tu promenu, trendovi primećeni u prethodnim praćenim mesecima gotovo da su identični i u julu i avgustu.

Neto pozitivno predstavljanje u dvocifrenim procentima zadržale su Rusija, Kina i Mađarska, a u ovom periodu takav odnos zabeležila je i Belorusija, sa ipak dosta manjim brojem spominjanja. Rusija je zabeležila nešto niži pozitivan neto rezultat nego u prethodnim mesecima, ali je on i tokom ovog perioda bio u ogromnom procentu afirmativan (+26,6%). Turska je održala izbalansiranu predstavljenost, dok se trend predstavljanja Ukrajine nešto više negativno (nego na početku ratnog sukoba) održao i u julu i avgustu.

Antizapadni sentiment se održao i u ovom dvomesečnom periodu u identičnim obrascima primećenim u prethodnom posmatranom periodu. Tema energetike koja je bila prisutnija donela je više negativnih članaka evropskim državama.

Antizapadni sentiment se što se tiče konkretnih aktera oslikavao kroz visok broj negativnih članaka, a u nekim slučajevima i samo jednocifren broj onih koji su bili pozitivni. Najnegativnije neto predstavljanje zabeleženo je ponovo u slučaju: SAD, NATO-a i Ujedinjenog Kraljevstva, a u ovom dvomesečnom periodu i Nemačke. Ostali zapadni akteri poput Francuske ili Evropske unije zadržali su blago negativno predstavljanje na nivou iz prethodnih meseci.

Kada se radilo o člancima o Rusiji identični narativi su uspeli da se održe u medijima, a oni su se sa pozitivnog predstavljanja ratnih dejstava ruske vojske više javljali u formi prikazivanja Rusije kao jake u ekonomskoj i energetskej sferi. Rusija se najčešće prikazivala kao moćna, a Evropska unija i Nemačka kontrarno kao haotične i slabe. Međutim, ne bi trebalo ignorisati pad pozitivnog predstavljanja ruskih vojnih dejstava naspram intenziteta iz prethodnih meseci. Oko predstavljanja Ukrajine zadržali su se obrasci predstavljanja iz prethodnih meseci bez većih promena.

Kada se radi o Kini, ova država je imala značajno manje spominjanja od Rusije i ona su bila više usmerena na politiku, a manje na ekonomiju. Broj vesti koji se tiče mera karantina zbog COVID-19 pandemije bio je još manji u ovom posmatranom periodu. Takođe, veći fokus je bio usmeren na Kinu u kontekstu antizapadnih izjava njenih državnih funkcionera i oko međunarodne krize povodom pitanja Tajvana.

U poslednja dva meseca skoro svaki peti članak koji je spominjao Kinu sadržao je i Tajvan kao temu, a naročito tokom posete Nensi Pelosi ovom ostrvu u avgustu. Domaći mediji su većinski u ovoj situaciji branili poziciju Kine, dok je Tajvan najčešće predstavljen kao akter bez svoje autonomije i kao "još jedna žrtva američke politike". Članke koji se tiču Kine i odnosa prema Tajvanu karakteriše i veoma malo informacija o Tajvanu, od toga ko je na ostrvu na vlasti, koja je istorija problema i zašto Tajvan ne želi da bude deo Narodne Republike Kine.

Kao i u prethodna dva meseca Kina je najčešće predstavljena kao sila u usponu koja može da u svim sferama parira SAD-u. Takođe, zanimljivost ovog dvomesečnog perioda je i stabilan rast broja članaka koji se bave zanimljivostima o Kini i kineskom kulturom.

Na drugoj strani, zapadne države trpele su gotovo konstatno negativno predstavljanje u skoro svim sferama, gde je energetika bila nova atraktivna tema za napade na zapadne države.

Sjedinjenje Američke Države nisu trpele previše negativnih članaka kada se radi o ekonomiji i energetici, već su oni najvećim delom bili u sferi spoljne politike. Amerika je najčešće predstavljena kao "ratnohuškački raspoložena" ne bi li održala svoj položaj u svetu naspram drugih sila koje rastu. Spoljna politika ove države u našem regionu i svetu zato je najvećim delom generator negativnog predstavljanja u domaćim medijima.

Kada se radi o evropskim državama primetan je fokus negativnih članaka prema evropskoj ekonomskoj i energetskej situaciji. Najveći deo članaka predstavljao je evropske države, a naročito Nemačku, kao države pred ekonomskim slomom zbog: bumerang efekta sankcija, manjka energenata i inflacije. Deo negativnih članaka bio je usmeren i na politiku zapadnih država prema rešavanju kosovskog pitanja.

"Domaći mediji su većinski oko problema Tajvana branili poziciju Kine, dok je Tajvan najčešće predstavljen kao akter bez svoje autonomije i kao "još jedna žrtva američke politike"."

Uz ovaj vid centralnog narativa o ekonomskom slomu Evrope često su uklopljene vesti o visokoj inflaciji na nivou Evropske unije i u pojedinačnim članicama, kao i vesti koje šire pesimizam u odnosu na budućnost stabilnog snabdevanja evropskih potrošača različitom robom i energentima. Članci o nestašicama i merama energetske štednje bili su česta tema članaka i u julu i u avgustu, dok su političke teme ponovo bile manje prisutne. Evropska energetska slika je pesimistično predstavljana u kontinuitetu sa kvantitativnim skokom članaka koji se bave ovom temom u julu i avgustu.

Dve evropske države su u medijima često korišćene kao dva različita kontrastna primera rezultata politike prema Rusiji. Najnegativnije je predstavljena Nemačka, koja se učestalo predstavljala kao država sa ekonomijom koja nema perspektivu bez ruskih energenata i koja je u panici pred zimsku grejnu sezonu. U sadržaju negativnih članaka o ovoj državi nastavio se trend značajno kritičnijeg predstavljanja koji je bio prisutan i u prethodnom dvomesečnom periodu.

Na drugoj strani, Mađarska je učestalo predstavljana kao pozitivan primer države koja je za sebe obezbedila stabilno snabdevanje energentima iz Rusije i koja je "glas razuma" unutar Evropske unije. Takođe, gotovo nikada članci nisu spominjali da je i Mađarska uvela svih sedam paketa sankcija, a naglašavali su se dobri odnosi Beograda i Budimpešte.

Zapadne države trpele su kritike i u odnosu na politiku prema Srbiji, a često su opisane kroz prizmu "ucenjivanja Srbije" i kroz frazu "licemerni Zapad/Evropska unija". Ponovo je primetno i pozitivno spominjanje Evropske unije kao glavnog ekonomskog partnera Srbije i pojedinačnih projekata finansiranih od strane Evropske unije u različitim člancima.

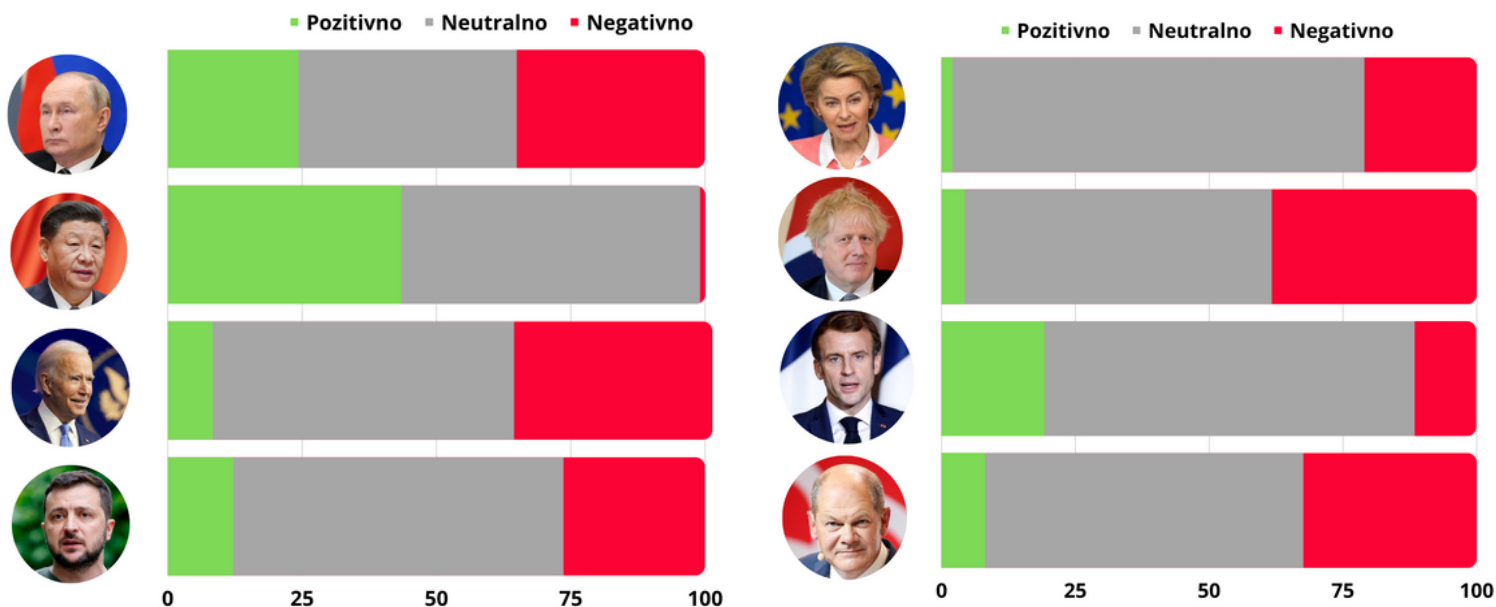
Nakon blagog pada broja negativnih članaka o NATO-u kao savezu u prethodnom dvomesečnom periodu, broj negativnih članaka je ponovo skočio naročito u julu, kada je bio najviši od početka praćenja sa izuzetkom meseca marta.

Kada se radi o različitim liderima država i međunarodnih organizacija, nastavio se trend negativnog predstavljanja zapadnih lidera, a najpozitivnijeg predstavljanja Si Đinpinga. Vladimir Putin u ovom dvomesečnom periodu zabeležio je najmanje neutralnih članaka i nikada veći udeo negativnih članaka. Iako je njegov neto negativan odnos blaži od Džoa Bajdena ili Borisa Džonsona, primetan je drastičan porast udela negativnih članaka, ali i identičan i konzistentan udeo pozitivnih članaka.

"Najveći deo negativnih članaka predstavljao je evropske države, a naročito Nemačku, kao ekonomije pred potpunim slomom"

Svetski politički lideri i ton izveštavanja o njima u medijima u periodu jul-avgust

Sentimenti članka (jul-avgust)

Kao i u prethodno posmatranom periodu najnegativnije predstavljanje u medijima imali su zapadni lideri, gde je jedino Emanuel Makron uspeo da se ponovo vrati iz umereno negativnog predstavljanja u umereno pozitivno iz marta i aprila. Džo Bajden je zabeležio oštar porast negativnog predstavljanja, koje je u ovom dvomesečnom periodu bilo rekordno od početka praćenja domaćih medija. Volodimir Zelenski, Olaf Šolc i Ursula fon der Lajen održali su identično umerenije negativno predstavljanje, kao i Boris Džonson svoje veoma negativno predstavljanje. Kvantitvni pad broja članaka nije doveo do drastičnih kvalitativnih promena u rezultatima, te je generalni trend zadržan i u ovom dvomesečnom posmatranom periodu.

Fokus grupe

Druga faza istraživanja

U sledećoj fazi istraživanja naša organizacija je krajem oktobra uspešno sprovedla više fokus grupa u Zrenjaninu sa ciljem ispitivanja stavova građana u vezi aktuelnih političkih dešavanja u svetu, ali i onih koji se tiču njihovog svakodnevnog života i funkcionisanja kao i dešavanja u njihovom gradu.

Zbog toga su strukturu razgovora činile tri velike celine: rat u Ukrajini, inflacija i energetika, kao i poslovanje stranih investitora u Srbiji i njihovom gradu.

Ratna zbivanja - Istraživanje je imalo za cilj da ispita kakvi su stavovi građana Zrenjanina po pitanju uzroka rata, krivaca za dešavanja kojima su već mesecima svedoci, kao i njihova predviđanja o tome kako će potencijalni ishodi rata uticati na svetsku političku scenu i ekonomsku i političku stvarnost u Srbiji. Učesnici ove serije fokus grupa bili su značajno kritičniji prema politici Rusije od svih prethodnih grupa sa kojima smo imali prilike da organizujemo moderirane razgovore.

Većina ispitanika iz zrenjaninskih fokus grupa nedvosmisleno je osudila rat kao oruđe za rešavanje sukoba i u tom smislu osudila i odluku Putina da zvanično započne "specijalnu vojnu operaciju" (*"Živimo u 21. veku, osnova rešavanja svakog sukoba je dijalog, zbog toga više krivim Putina jer je započeo agresiju, ne podržavam nikoga ko propagira agresiju..."*), *"Mi smo pre 30 godina imali sličnu situaciju i kako onda možeš opravdavati nasilje nad nedužnim narodom Ukrajine, za mene je strašno da opet civilinu ginu zbog usijanih glava..."*).

Ipak, uzrok za rat ispitanici tumače drugačije – trećina ispitanika vidi povod u ruskom nastojanju da svoje teritorije proširi ka Zapadu i Evropi (*"Rusija hoće da se približi Evropi jer im najveći deo teritorije spada pod Aziju, okupirali su najviše poljoprivredne predele možda hoće da se uključe u trku za poljoprivrednu proizvodnju..."*).

Drugih 30% smatra da povod rata leži u odmeravanju snaga i preraspodele moći između Zapada i Rusije zbog razlika u kulturološkim, ideološkim i ekonomskim osobinama ova dva 'bloka'.

Ova grupa ispitanika ima svoj specifičan ugao gledanja na trenutni razvoj situacije vezano za ratno stanje (*"Ovo što Putin sada radi ima i geopolitički ali i istorijski podsticaj, zbog podela koje su nastale raspadom Sovjetskog Saveza..."*), *"...vodi rat između 2 režima s jedne strane je komunistički kom pripada Putin, a s druge kvazi demokratski režim..."*). Ostatak učesnika fokus grupe ocenjuje da je prave razloge rata nemoguće znati sa sigurnošću obzirom na medijsku propagandu.

Tokom diskusije ispitanici su izneli zapažanja u vezi potenciranja na posebnoj bliskosti između srpskog i ruskog naroda – čini se da ovaj bratski sentiment takođe tumače kao posledicu višedecenijske interne politike i propagande koja se snažno uplela u javni diskurs, bez činjenične potpore (*"Ovde se izgleda stalno insistira na buđenju nacionalne svesti kod mladih da se zamaskira koliko smo siromašni, kako je moguće da današnji tinejdžeri opravdavaju rat jer su Rusi naša braća?"*), *"Svi zaboravljaju da je Rusija prva u Ujedinjenim nacijama podržala uvođenje sankcija Srbiji i oslobodjenje Beograda kada je došla Crvena armija i kako su postupali prema stanovnicima Jugoslavije"*).

Ispitanici iz Zrenjanina iznose oprečna mišljenja o tome da li bi Srbija trebalo da se pridruži sankcijama prema Rusiji – deo ispitanika ocenjuje trenutnu ‘neutralnu’ ili konkretnije, neopredeljenu poziciju kao najpovoljniju za građane Srbije (*“Ne treba da uvedemo sankcije dok ne budemo imali jasan ekonomski i politički cilj i razlog, ne znamo šta nas čeka ako uvedemo ili ne uvedemo sankcije”, “Evo ovi koji su do sada uveli sankcije Rusiji prolaze najgore, kao da su uveli autosankcije.”*).

Međutim, deo ispitanika izričit je u stavu da bi sankcije trebalo uvesti, a opravdanje takve potencijalne odluke leži kako u moralnim razlozima (*“Oni (Rusija) su nama uveli sankcije prvi”* , *“Agresija se mora osuditi naročito jer smo i mi do skoro bili bombardovani”*), ali u strahu od mogućih posledica neuvođenja pomenutih sankcija po Srbiju (*“Ako ne uvedemo sankcije i nastavimo da sedimo na dve stolice to će da utiče loše na naš odnos sa EU”, “Nije realno da kao Orban uspemo da balansiramo i proruski i proevropski na duge staze”*).

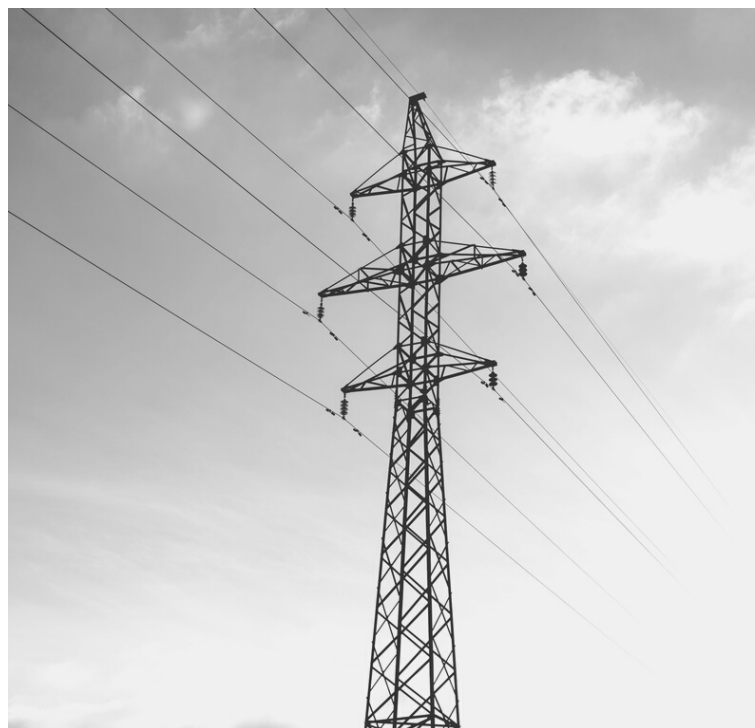
Ispitanici su jednoglasni u stavu da će najteže posledice rusko-ukrajinskog sukoba osetiti upravo narod koji živi na zaraćenim stranama (*“Najgore je nedužnim civilima u Ukrajini koji stradaju”, “Narod u Rusiji već oseća posledice svega, raseljavaju se odande što brže mogu...”*). Takođe, u diskusiji se izdvajaju i države Evropske unije kojima ispitanici prognoziraju značajne ekonomske nestabilnosti zbog energetske krize koja će biti posledica rata (*“Evropa će biti najveća žrtva u ekonomskom i političkom smislu, Rusima ništa ne fali našli su zamenu za svaki proizvod koji im je uskraćen, to je bilo isplanirano od ko zna kad...”, “Takođe veliki gubitnici ce biti ekonomski snažnije drzave od nas, Nemačka i Francuska, ispaštaće oni koji su energetski zavisni od Rusije...”*).

Energetske i ekonomske posledice rata -

Druga tematska celina koja je izdvojena na osnovu diskusije u fokus grupi ticala se inflacije i poskupljenja proizvoda i usluga. Ispitanici su jednoglasni u stavu da opšti rast cena u Srbiji jeste u manjoj meri povezan sa poskupljenjima na globalnom nivou koji su prouzrokovani sukobom u Ukrajini (zbog poskupljenja goriva pa samim tim i transporta), ali smatraju i da isti služi kao paravan za neopravdano visoku inflaciju u Srbiji (*“Svima je sve poskupelo pa je to odličan izgovor da sve poskupi i nama, globalno poskupljenje postoji to je evidentno, ali se kod nas to jos jače reflektuje jer su nam male plate.”*).

Pomenuti rast u cenama namirnica i usluga objašnjavaju dugogodišnjom neodgovornom ekonomskom politikom od strane države (*“Kod nas se stvarno vodi neodgovorna ekonomska politika i ne moraš biti ekonomista da bi to primetio, primer je situacija sa nestašicom mleka ili na primer činjenica da većito uvozimo stvari koje bismo sami mogli da proizvodimo.”*). Kao proizvode koji su najviše poskupeli ispitanici iz Zrenjanina navode osnovne životne namirnice (meso, hleb, jaja, mleko, toalet papir) i pijaću vodu, a od usluga napominju transport i gradski prevoz kod kojih je rast cena osetan.

Na kraju ove tematske celine bilo je reči i o prognozama što se tiče energetske stabilnosti predstojeće zime, gde su se mogle čuti dve vrste stava: prvi je da u Srbiji ove zime neće biti nestašice struje i grejanja, kao i da neće biti restrikcija već da su takve prognoze samo "instrument zastrašivanja". Druga polovina ispitanika stava je da će određenih restrikcija biti, ali da one neće biti naročito ozbiljne. Opšti utisak o stavovima ispitanika oko energetske situacije je da postoji umereni optimizam oko dostupnosti svih energenata, uz određene rezerve.

Strane investicije u Srbiji- U Zrenjaninu je prisutno nekoliko stranih kompanija koje zapošljavaju i od čijeg rada zavisi nezamisliv broj građana, te je cilj bio čuti stavove ispitanika o tome koje su dobre i loše strane prisutnosti stranih investitora i njihove uloge u lokalnoj zajednici.

Građani prepoznaju EU kao najvećeg ekonomskog partnera Srbije i smatraju da su investicije i donacije iz Unije, koje su neretko slabo medijski praćene, najznačajnije za ekonomski i politički razvoj Srbije (*“EU je glavni partner Srbije, na primer Nemačka. Videćete to po tome koliko zapošljavaju naših ljudi i po finansijskoj pomoći koju dobijamo, to su ogromne donacije koje uzimamo zdravo za gotovo jer se o njima ne govori s nekim razlogom.”*), *“Mislim da građani nemaju pojma koliku količinu novca dobijamo od EU fondova .”*).

Ispitanici mahom zameraju stranim investitorima na relativno niskim zaradama zaposlenih i posmatraju ih u smislu kvaliteta ponuđenih poslova identičnim sa lokalnim domaćim poslodavcima.

Na drugom mestu po značaju kod naših ispitanika pojavljuje se Kina čije partnerstvo je ocenjeno kao značajno, ali i nezahvalno jer Srbiju stavlja u dužničku poziciju (*“Najvažniji ekonomski partner Srbije je Kina, mi smo kao neželjeno dete Kine kojoj smo mnogo dužni i to me mnogo više plaši od trenutnog rata u Ukrajini.”*, *“Kina nama jeste ekonomski partner ali ona je mnogo moćnija od nas tako da su i u povlašćenom položaju, oni u nama vide mini sebe ...”*).

Govoreći o stranim kompanijama koje posluju u Zrenjaninu, ispitanici iznose jednoglasan stav da je njihovo prisustvo osetno i važno budući da zapošljavaju veliki broj ljudi, da mnogo porodica zavisi od takvih poslova i da bi grad značajno teže funkcionisao da takvih kompanija nema.

Međutim, i u vezi ovakvih kompanija vlada opšte mišljenje da su plate i uslovi rada loši i nedovoljni za takvu vrstu posla, kao što je već navedeno.

Prvenstveno se zamerke odnose na visinu zarada i intenzitet posla (*“Veliki broj građana Zrenjanina radi i zavisi od stranih kompanija, ali s druge strane to bi bilo kao da neki domaći investitor zaposli 5000 ljudi i dao im platu 45000 a da su mu pruženi svi uslovi kao strancima...”*, *“Jeste to veliki broj zaposlenih i samim tim i porodica koje zavise od tih kompanija, ali uslovi rada su užasni i plate su male, radi se po 3 smene i ljudi imaju pauze od 5 minuta, nemaju odgovarajuću opremu za rad...”*).

Naročito negativno mišljenje ispitanici imaju prema kineskoj kompaniji LingLong zbog načina poslovanja, povlašćenog položaja u odnosu na druge domaće i strane investitore, štetnosti po životnu okolinu i sveopšte sumnje koja vlada u vezi legalnosti njihovog rada (*“Zrenjanin bi postao grad duhova da nema stranih kompanija, svih osim LingLonga. Nisu ni u Drekslmajeru uslovi nisu sjajni, ali su daleko bolji nego u LingLongu, te se sad vidi da postoji ogromna razlika između zapadnih investicija i kineskih.”*, *“Svi strani investitori su u povlašćenom položaju u odnosu na domaće kompanije jer dobijaju ogromne subvencije i bolje uslove rada, najviše je povlašćen LingLong.”*)

Istraživanje javnog mnjenja

Treća faza istraživanja

U sledećoj fazi istraživanja naša organizacija je sprovela istraživanje javnog mnjenja radi boljeg uvida u stavove građana o ratu u Ukrajini i svim pratećim posledicama u sferi energetike i ekonomije. Anketa je sprovedena na nivou Srbije (bez Kosova i Metohije) od 24. do 30. oktobra.

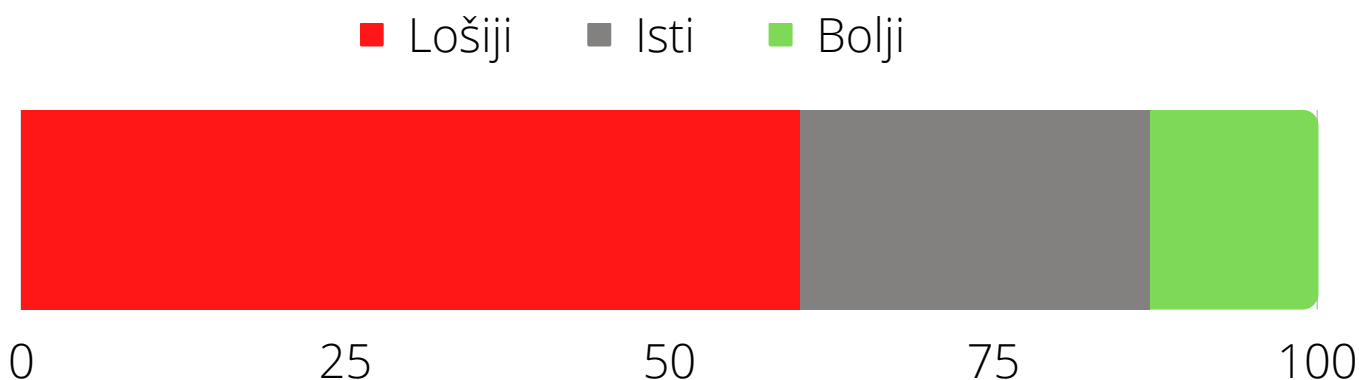
Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1264 ispitanika. Istraživanje je sprovedeno u okviru onlajn panela (CAWI), a upitnik se sastojao od ukupno 34 pitanja. Prosečno vreme popunjavanja upitnika iznosilo je 11 minuta i 1 sekund (iz računice izbačeni najniži i najviši autlajeri).

Istraživanje je ovaj put više bilo usmereno na efekte rata i međunarodne političke krize na ekonomiju i energetiku, kao i posledice svih dešavanja po Srbiju.

Strah za budući životni standard

Kakav životni standard ispitanici očekuju za sebe sledeće godine:

Na samom početku istraživanja, ispitanicima su postavljena pitanja koja se tiču aktuelne situacije u svetu i njihovog gledanja na globalna zbivanja, kao i ekonomske posledice ovih događaja na Srbiju.

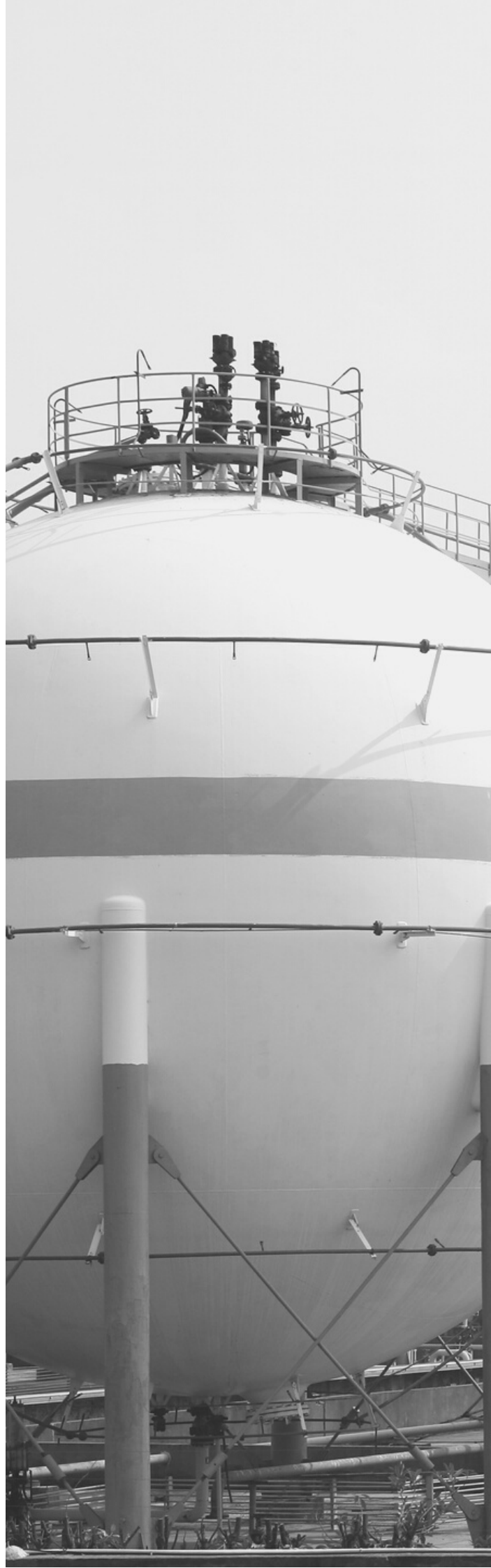
Na pitanje o očekivanjima ispitanika u odnosu na svoj životni standard sledeće godine primetan je rast pesimizma kod naših ispitanika. Skoro dve trećine naših ispitanika (60%) smatra da će sledeće godine njihov standard biti lošiji. Samo 13% ispitanika smatra da će njihov standard sledeće godine biti bolji, a da će biti isti smatra malo više od četvrtine ispitanika (27%).

Na pitanje da li predviđaju probleme u snabdevanju pojedinim proizvodima i dobrima u narednom periodu, građani imaju najviše straha oko dostupnosti energenata. Broj ispitanika koji ima određeni vid brige oko dostupnosti energenata ni u jednom slučaju nije natpolovičan, ali je u nekoliko pitanja primetan udeo ispitanika koji je dosta blizu polovine.

Najveći broj naših ispitanika zabrinut je za stabilno snabdevanje električnom energijom, odnosno 49% njih naspram 51% koji nisu zabrinuti. U slučaju stabilnog snabdevanja prirodnim gasom, 47% građana izražava zabrinutost, dok je 53% dalo negativan odgovor, a u slučaju nafte udeo pesimista niži je za tačno jedan procenat u odnosu na prirodni gas.

Kada se radi o drugim formama pretnji po svakodnevni život građana i posledica međunarodnih političkih nestabilnosti, pesimizam je dosta niži osim u slučaju inflacije. Strah od inflacije i pada životnog standarda prisutan je kod 61% ispitanika, dok taj strah nema 39% njih. Probleme u snabdevanju hranom očekuje samo 27% ispitanika, ugrožavanje nacionalne bezbednosti 26%, rizik od nuklearnog rata 20%, a samo 19% ispitanika zabrinuto je za negativan uticaj međunarodnih zbivanja po stanje životne sredine.

Na osnovu rezultata ove ankete može se primetiti da građani primećuju inflaciju kao najveći problem i da ona budi najveći pesimizam, uz strah značajnog dela populacije oko energetske snabdevanja.

U slučaju da balansiranje između Zapada i Rusije prestane da bude realna mogućnost i Srbija bude prinuđena da se svrsta, veći broj građana i u ovoj anketi se zalaže za svrstavanje uz Rusiju nego uz Zapad. Blizu polovina građana (47%) bira Rusiju, dok oko jedne trećine bira Zapad (32%), a 21% nisu sigurni. Ovi procenti dobrim delom su slični i u odnosu na prethodni istraživani period.

Ispitanici koji su se odlučili za opciju svrstavanja uz Zapad kao razlog najčešće navode da je *"Srbija u velikoj meri ekonomski zavisna od Zapada"*, a dosta ređe političko slaganje sa zapadnom politikom ili kulturu. Kod ispitanika koji su se odlučili za Rusiju, politički razlozi i kultura su dominantni razlog, kao i antizapadni sentiment.

Kada se radi o odgovornosti za rat u Ukrajini, naša organizacija je i u ovoj (trećoj) anketi dobila identične rezultate kao i u prethodnim istraživanjima. Zapad kao glavnog krivca vidi 68% ispitanika, Rusiju vidi 27% učesnika ankete, dok je udeo onih koji su označili Ukrajinu samo 4%.

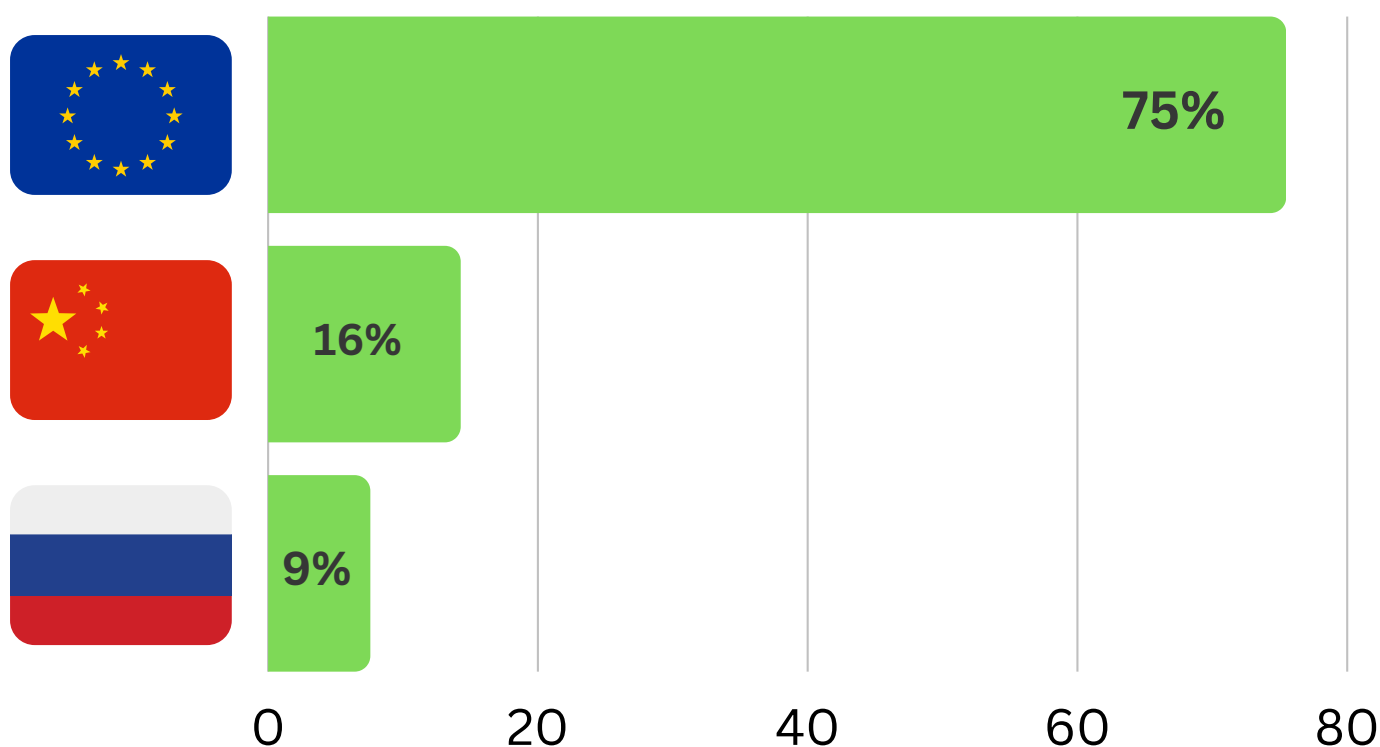
"Kada je u pitanju odgovornost za rat u Ukrajini, 68% ispitanika smatra da je za rat najviše odgovoran Zapad, 27% ispitanika krivi Rusiju, a samo 4% Ukrajinu."

Sa druge strane, ovi rezultati kompatibilni su i sa mišljenjem građana o tome ko je najvažniji politički partner Srbije. Iako su građani nešto više izbalansiranih odgovora oko ovog pitanja, najveći broj njih (45%) smatra da je to Rusija, njih 29% kao glavnog političkog partnera vidi Evropsku uniju, njih 24% vidi Kinu, a samo 1,6% vidi Sjedinjenje Američke Države.

Kada se radi o ekonomskim odnosima primetan je značajno više izbalansiran ugao gledanja naših ispitanika, kao i dosta bolje ocene uloge zapadnih država i organizacija.

Ko je po Vašem mišljenju najvažniji trgovinski partner Srbije?

Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1264 judi na teritoriji Srbije (bez KiM) od 24. do 30. oktobra

Pitali smo naše građane ko je po njihovom mišljenju najvažniji trgovinski partner Srbije i ponovo oko 3/4 ispitanika navelo je Evropsku uniju. Tek 16% navelo je Kinu, a 9% navelo je Rusiju. Kada se građani pitaju na koga bi Srbija trebalo da se najviše ekonomski osloni u budućnosti, procenti su ne mnogo drugačiji. Njih 57% oslonilo bi se na Evropsku uniju, 25% na Kinu, 17% Rusiju i 1% na SAD. Dobrim delom se stav građana oko trgovinskih odnosa poklapa sa realnim podacima o robnoj razmeni Srbije sa inostranstvom i u ovoj anketi. Kao u prethodnom istraživanju naši građani ubedljivom većinom prepoznaju ekonomske odnose sa Evropskom unijom i natpolovično vide budućnost u ovoj sferi saradnje.

Kada se radi o stranim investicijama i njihovim efektima na Srbiju, primetan je generalno pozitivan stav kao i u prethodnoj anketi. Čak 39% građana taj efekat procenjuju kao donekle pozitivan, a 23% kao veoma pozitivan. Samo 18% ispitanika smatra da strane investicije nemaju naročitog doprinosa, dok njihov doprinos 7% ispitanika smatra donekle negativnim i 13% njih veoma negativnim.

Na pitanje ko po njihovom mišljenju najviše investira u Srbiji, čak 79% ispitanika odgovorilo je da je u pitanju Evropska unija. Drugo mesto zauzela je Kina sa 19%, a Rusija i SAD zajedno dele treće mesto sa po 1%. Na pitanje da li investitori iz pojedinih država donose više štete nego koristi, dve trećine ispitanika je odgovorilo potvrdno. Od ispitanika koji su odgovorili potvrdno najčešći odgovor je bila Kina, a zatim Evropska unija.

Po pitanju diversifikacije dobavljača gasa, postoji natpolovična podrška građana za takvu politiku. Čak 61% građana odgovorilo je da bi bilo ispravno da Srbija osim Rusije, gas uvozi i od drugih država, dok je 39% odgovorilo da to ne bi bilo ispravno. Građani su podeljenog mišljenja da li bi to poboljšalo ili pogoršalo međunarodni položaj Srbije. Tačno 30% reklo je da ne bi bilo promena, 12% da bi se donekle pogoršao, a 21% da bi se veoma pogoršao. Na drugoj strani 22% tvrdi da bi se donekle poboljšao, a 14% da bi se veoma poboljšao.

Nakon toga, ispitanicima je postavljeno pitanje da ocene pojedine svetske lidere, kao i države i saveze. Pred njima se našla skala sa 7 odgovora (veoma negativno mišljenje, negativno mišljenje, donekle negativno mišljenje, neutralno mišljenje, donekle pozitivno mišljenje, pozitivno mišljenje i veoma pozitivno mišljenje) i dodatna mogućnost da kažu da ne znaju o kome/čemu je reč. Lideri koji su se našli na spisku za ocenjivanje su: Aleksandar Lukašenko, Liz Tras, Džozef Bajden, Emanuel Makron, Olaf Šolc, Redžep Tajip Erdogan, Si Đinping, Ursula fon der Lajen, Jens Stoltenberg, Viktor Orban, Vladimir Putin i Volodimir Zelenski. Države i savezi koji su se našli na spisku za ocenjivanje su: Belorusija, Evropska unija, NATO, Francuska, Kina, Mađarska, Nemačka, Rusija, Sjedinjene Američke Države, Turska, Ukrajina i Velika Britanija - UK.

Najveću prosečnu ocenu dobili su: Rusija (4,8), Kina (4,6), Mađarska (4,6), Si Đinping (4,4), Vladimir Putin (4,4) i Viktor Orban (4,4). Najniže ocene dobili su Džozef Bajden (1,6), NATO (1,7), Liz Tras (1,7), Jens Stoltenberg (1,8), Sjedinjene Američke Države (2) i Velika Britanija - UK (2).

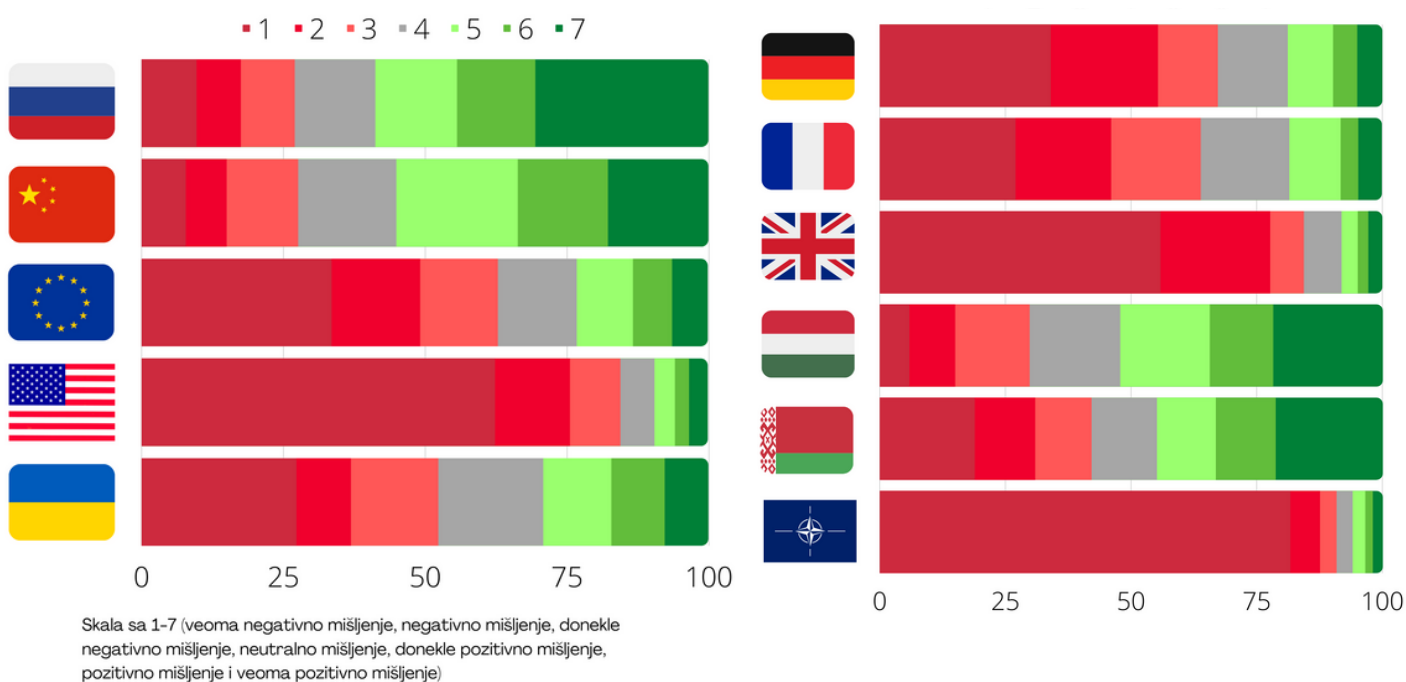
"Na skali ocena od 1 do 7, ispitanici su najbolju prosečnu ocenu dali Rusiji (4,8), Kini (4,6), Mađarskoj (4,6), Si Đinpingu (4,4), Vladimiru Putinu (4,4) i Viktoru Orbanu (4,4)..."

Kada je u pitanju medijalna ocena, ona iznosi 5 u slučaju Kine, Rusije, Mađarske, Orbana i Putina, a 1 u slučaju Tras, Bajdena, NATO-a, Stoltenberga, Ursule fon der Lajen, Zelenskog, SAD-a i UK.

Najveći broj ispitanika o aktuelnim dešavanjima u svetu najčešće se informiše putem internet portala - 43%, 41% preko televizije, preko 13% sa društvenih mreža (YouTube, Facebook, Telegram i Twitter), 3% navodi prijatelje i rodbinu, a 1% novine. Za razliku od prethodna dva istraživanja, po prvi put se najveći broj građana izjašnjava da se primarno informiše putem internet portala, a ne putem televizije.

Stavovi građana o državama i organizacijama

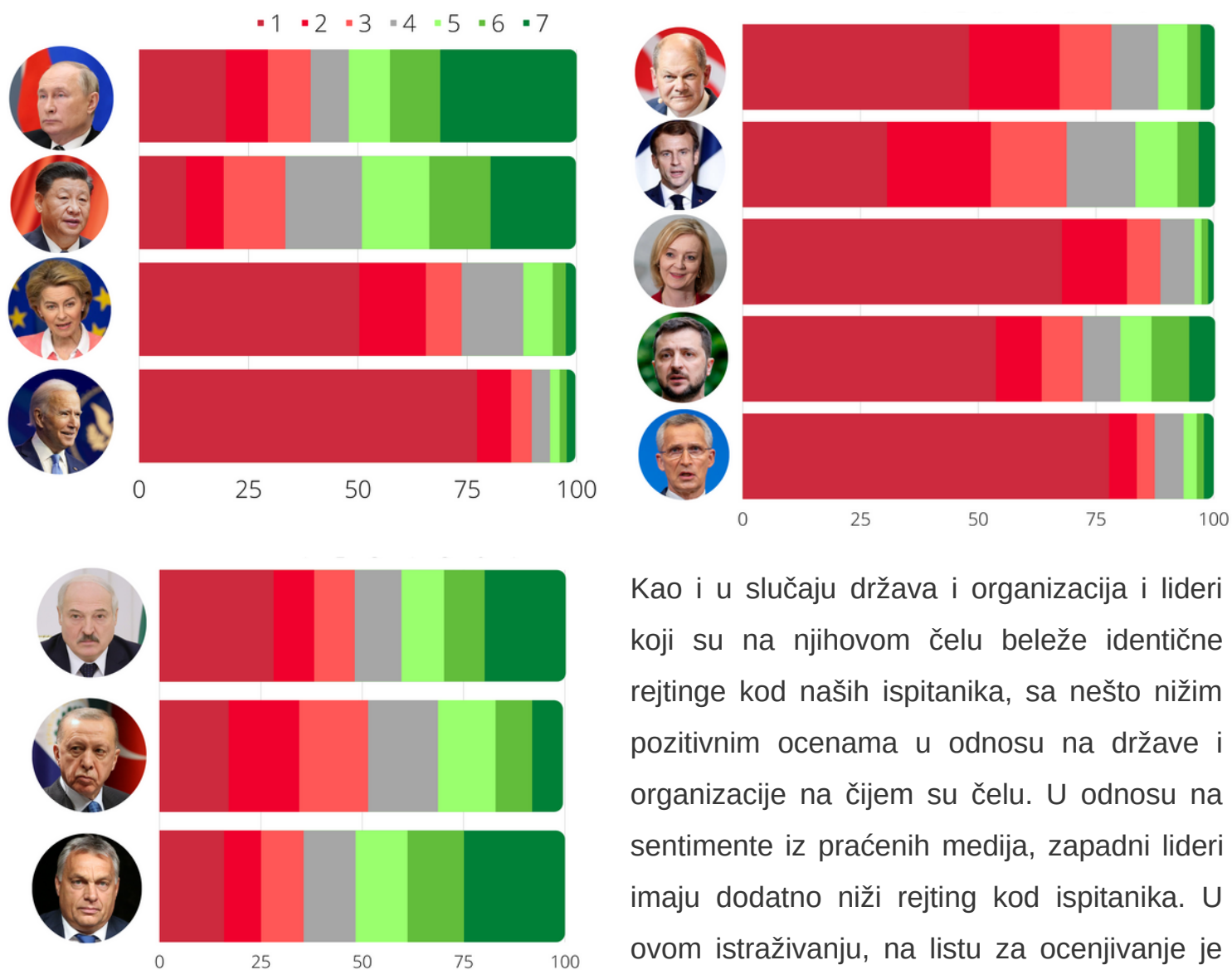
Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1264 ljudi na teritoriji Srbije (bez KiM) od 24. do 30. oktobra

Kroz grafički prikaz mogu se videti sentimente građana koji se odnose na 9 istraživanih država i Evropsku uniju i NATO kao organizacije. Mali broj država i organizacija ima neto pozitivan odnos ocena. Države koje imaju neto pozitivan rejting kod građana, odnosno višu prosečnu, modusnu i medijalnu ocenu, u ogromnom delu su države i koje su veoma pozitivno predstavljane u medijima u prethodno istraživanom periodu kroz medijski monitoring. U odnosu na prethodno istraživanje javnog mnjenja nisu primećene veće promene u procentima. Identične države i lideri održali su sličan stepen popularnosti kod građana i u poslednjem istraživanom periodu.

Stavovi građana o svetskim liderima

Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1264 ljudi na teritoriji Srbije (bez KiM) od 24. do 30. oktobra

Skala sa 1-7 (veoma negativno mišljenje, negativno mišljenje, donekle negativno mišljenje, neutralno mišljenje, donekle pozitivno mišljenje, pozitivno mišljenje i veoma pozitivno mišljenje)

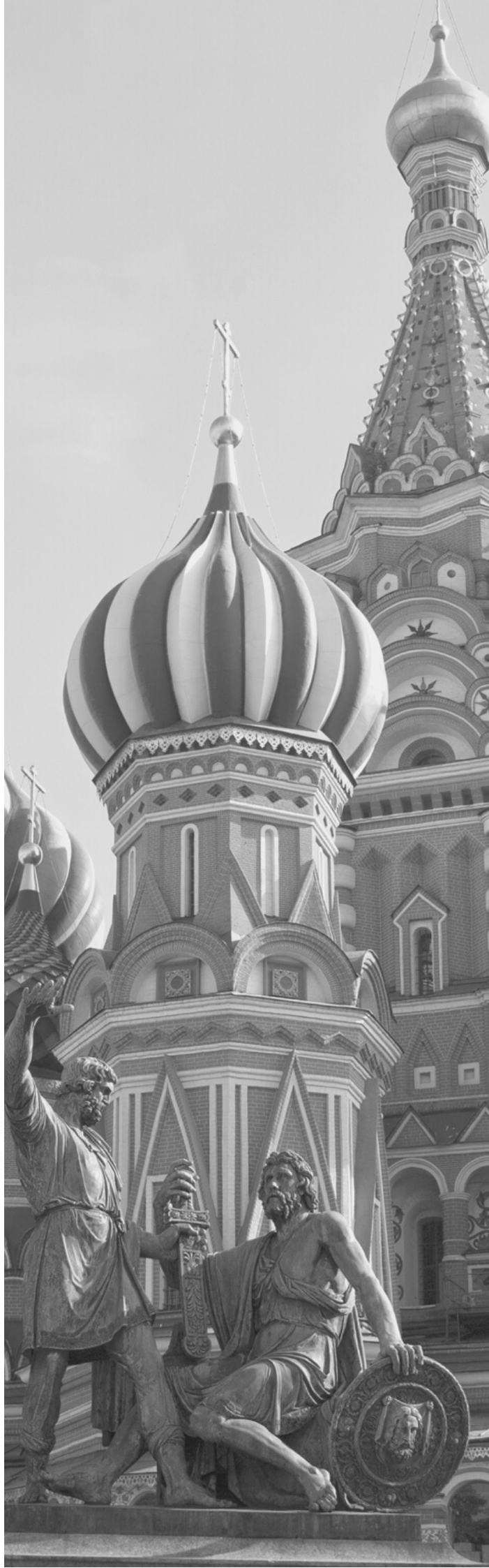
Kao i u slučaju država i organizacija i lideri koji su na njihovom čelu beleže identične rejtinge kod naših ispitanika, sa nešto nižim pozitivnim ocenama u odnosu na države i organizacije na čijem su čelu. U odnosu na sentimente iz praćenih medija, zapadni lideri imaju dodatno niži rejting kod ispitanika. U ovom istraživanju, na listu za ocenjivanje je umesto Borisa Džonsona kao opcija ponuđena tadašnja premijerka Liz Trus. Međutim, rezultati ocena građana tadašnje premijerke identični su kao i ocene prethodnog premijera.

Kada se radi o spoljnoj politici Srbije u odnosu prema prethodno navedenim međunarodnim akterima, postoji rezerva građana prema odlučnijim spoljnopolitičkim zaokretima.

U ovoj anketi, identičan udeo populacije je protiv sankcija Rusiji. Tačno 70% građana je protiv svakog vida sankcija, dok je tek 15% građana za sankcije usklađene sa Evropskom unijom. Malo iznad 10% ispitanika je za najminimalniji nivo sankcija, dok je 4% građana za veći deo sankcija, ali bez usklađivanja sa sankcijama Evropske unije.

Takođe, najveći broj građana procenjuje da će veću cenu aktuelnog programa zapadnih sankcija platiti sam Zapad. Čak 60% ispitanika tvrdi da će veće posledice snositi Zapad, 25% smatra da će to biti Rusija, dok 15% ispitanika nije sigurno ili ne zna.

Kada se radi o pojedinačnim državama koje će osetiti najveću štetu, 40% ispitanika tvrdi da će to biti Nemačka, 28% Rusija, a 10% da će to biti Srbija. Države koje će osetiti najmanju štetu po našim ispitanicima su: SAD (41%) i Kina (35%).

Evroskepticizam kod naših ispitanika porastao je u odnosu na prethodno istraživanje, kao i stav u odnosu na hipotetičko priključenje NATO-u. U slučaju NATO-a građani imaju dosta više polarizujuće stavove (u velikoj većini negativne), dok je u slučaju Evropske unije i značajan broj ispitanika (oko 1/3) u zoni verovatnog da ili verovatnog ne.

Da se sutra održava referendum o ulasku Srbije u EU, 27% ispitanika sigurno bi glasalo ZA, 18% verovatno bi bilo ZA, 15% ispitanika verovatno bi bilo PROTIV i 40% sigurno bi bilo PROTIV.

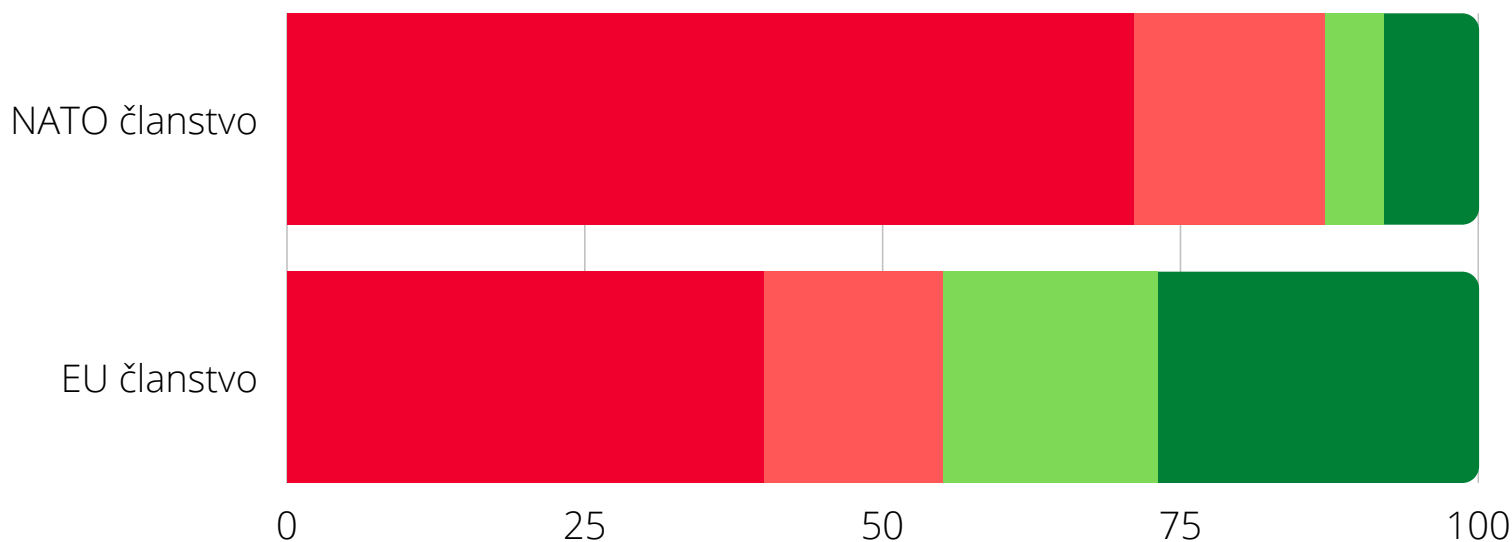
Kada je u pitanju ulazak u NATO, 8% ispitanika sigurno bi bilo ZA, 5% bi verovatno bilo ZA, 16% verovatno bi glasalo PROTIV, dok bi čak 71% sigurno glasalo PROTIV ulaska u NATO.

Podrška za EU i NATO članstvo i sankcije Rusiji

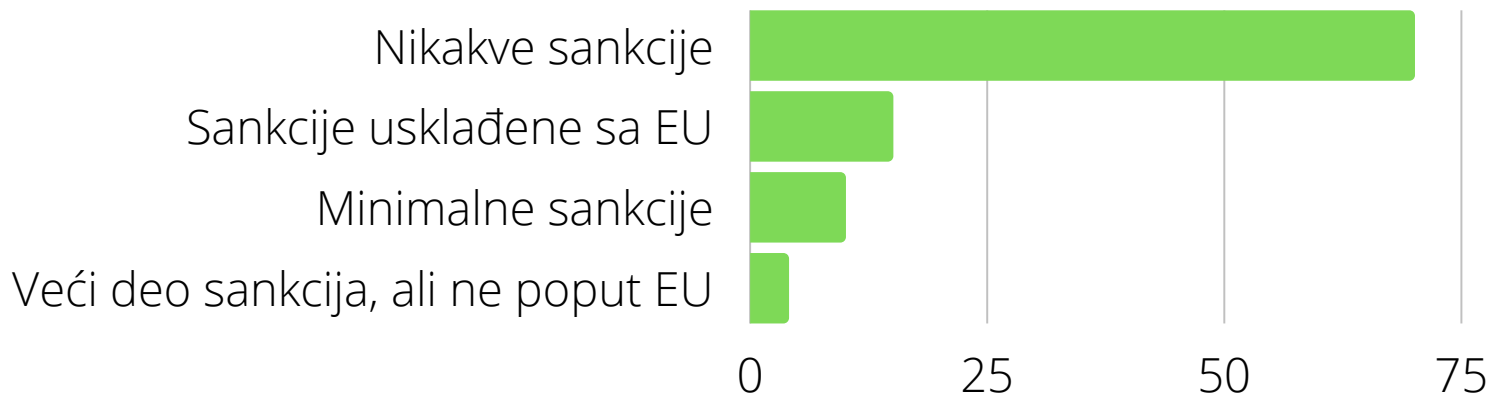
Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1264 ljudi na teritoriji Srbije (bez KIM) od 24. do 30. oktobra

■ Sigurno ne ■ Verovatno ne ■ Verovatno da
■ Sigurno da

Srbija i sankcije Rusiji

■ Podrška

Glavni zaključci

- Najčitaniji mediji u Srbiji u proseku su povodom rata u Ukrajini i ekonomskih posledica sukoba bili i ostali najvećim delom proruski i antizapadni. U domaćim medijima jači je antizapadni od proruskog sentimenta, dok Vladimir Putin lično generiše značajno više negativnih članaka od države Rusije.
- Domaći mediji u potpunosti su ignorisali ekonomske efekte sankcija i pitanje inflacije u Rusiji, a učestalo naglašavali posledice ovih pojava u Evropskoj uniji i naročito Nemačkoj. Energetika je u ovoj sferi označena kao glavna prednost Rusije, a glavna mana Nemačke. Naši ispitanici natpolovično osećaju efekte inflacije i smatraju je većinski za problem, kao i da će zbog ove pojave njihov standard sledeće godine biti niži.
- Autoritarne države u medijima i u ovom periodu su predstavljene pozitivno (Rusija, Kina, Belorusija), dok su demokratske države predstavljene negativno (SAD, UK, Nemačka i EU članice, a u ovom periodu ponovo i Francuska)
- Stavovi ispitanika se značajno poklapaju sa dominantnim narativima i sentimentima u medijima. I kroz fokus grupe i kroz istraživanje javnog mnjenja su primećeni glavni narativi i sentiment iz medija prihvaćeni kao istiniti od strane većine ispitanika. To se naročito odnosi na efekte sankcija po države i saveze.
- Zapadni lideri, države i organizacije su nepopularniji kod građana nego što je situacija u medijima, koji ih i sami negativno predstavljaju.
- U istraživanju javnog mnjenja stranu Rusije polovina ispitanika bira jer "Srbija nikada ne sme da bude na strani Zapada", dok oni koji biraju Zapad u većini to rade "jer od Zapada puno ekonomski zavisimo". Tu nije došlo do promena i nakon tri ankete.
- Građani načelno podržavaju da Srbija uvozi gas i od drugih država osim Rusije, a skoro polovina ispitanika brine za stabilno snabdevanje energentima ove zime.
- Evropska unija je od strane građana danas viđena kao glavni ekonomski partner Srbije sa skoro 3/4 ispitanika koji je vide kao glavnog partnera. Natpolovična većina građana smatra da bi ta saradnja trebalo da se nastavi i u budućnosti. Ogroman procenat ispitanika investicije vidi pozitivno, kao i Evropsku uniju kao glavnog investitora u Srbiji.

Novi treći put, jul-oktobar 2022.

Sprovedeno u okviru projekta „Raising Awareness about Foreign Authoritarian Influence“ koji se sprovodi uz pomoć **National Endowment For Democracy (NED)**

Novi treći put

novi pristup za novo vreme